

Píše Daniel Vojtěch

(E*forum, 24. 06. 2020)

Věcná ctižádost

Stanislava Mazáčová (26. 1. 1931 Nový Rychnov - 5. 6. 2020 Praha)

Slovesnost, literatura, slovesná kultura, kultura vůbec rostou a nabývají nových kvalit díky péči lidí, kteří s nimi spojili svůj život jako s jeho nutnou podmínkou: Cestami, které vyznačili, kráčíme v šťastnějších chvílích i my.

Literární historička, editorka a lexikografka **Stanislava Mazáčová** absolvovala gymnázium v Kutné Hoře a poté studovala v letech 1950–1953 češtinu, dějepis a občanskou nauku na Pedagogické fakultě UK. Na základě státní zkoušky a klauzurní práce na téma *Výchovné hodnoty v díle Marie Majerové* získala vysvědčení učitelské způsobilosti, pedagogickou dráhu však nenastoupila a pokračovala ve studiu bohemistiky na FF UK, které zakončila v roce 1955 obhajobou diplomové práce *Tvorba J. V. Plevy pro mládež* (prom. fil.; 1970 byla práce uznána jako rigorózní → PhDr.). Její budoucí profesní dráhu určilo setkání s Felixem Vodičkou, jehož asistentkou se stala ještě na pedagogické fakultě (srov. její vzpomínku na něj v *Souvislostech* 28, 2017, č. 4, s. 180–183). S pobytem na této fakultě byly spjaty také její první publikace – podílela se na překladu výboru z prací N. G. Černyševského (*O literatuře*, ed. J. Táborská, 1955) a na příručce *Literatura pro mládež. Pomocná kniha pro pedagogické školy* (s J. Červenkou, F. Holešovským, J. A. Novotným a F. Tenčíkem, 1956). Po absolutoriu nastoupila na základě Vodičkova doporučení v roce 1955 do Ústavu pro českou literaturu ČSAV, kde pracovala nejprve v Kabinetu S. K. Neumanna, poté ve versologickém týmu Miroslava Červenky (srov. M. Červenka: *Statistické obrazy verše*, 1971), po jeho rozmetání v textologickém oddělení Pavla Vašáka a konečně v oddělení dějin literatury a literární lexikografie, kde byla jednou z nejspolehlivějších autorek hesel pro *Lexikon české literatury* až do odchodu na odpočinek z kraje devadesátých let. Její odborný profil určovaly od počátku práce na týmových úkolech: podílela se na *Soupisu díla S. K. Neumanna* (red. M. Chlībcová, E. Strohsová a E. Macek, 1959) jako východisku jeho velkoryse pojatých *Spisů*, na nichž poté spolupracovala po celou dobu jejich vydávání (vycházely v letech 1962–1984). Byla pověřena utříděním Neumannovy korespondence, což vedlo k edici dopisů *Viktor Dyk – St. K. Neumann – bratři Čapkové. Korespondence z let 1905–1918* (s M. Blahynkou a F. Všetíčkou, 1962). Edičně připravila svazek *Válčení civilistovo* (prózy z období první světové války, sv. 15, 1976) a *Básně IV* (s M. Chlībcovou a neuvedeným M. Červenkou, 1984). Neumannovu publicistiku vydávanou ve *Spisech* v řadě *Stati a projevy* opatřila ve svazku II–V vysvětlivkami a ke svazku III (texty z let 1908–11) napsala doslov. Roku 1984 vydala jako interní tisk Ústavu pro českou

literaturu také *Soupis prací o S. K. Neumannovi (1893–1917)*, na další svazky této sekundární bibliografie však bohužel nedošlo (literaturu o S. K. N. za období 1918–1928 s M. Chlívovou otiskly v *České literatuře* 23, 1975, č. 5), zůstala torzem podobně jako Neumannovy *Spisy*. Vysvětlivky a rejstříky sestavila rovněž pro svazky publicistiky ve *Spisech Karla Čapka (Od člověka k člověku I–III, 1988, 1991 a svazek dodatků, 1995)*, spolupracovala na příručce *Editor a text* (red. R. Havel a B. Štorek, 1971) a pro příručku *Textologie. Teorie a ediční praxe* (red. P. Vašák, 1993) napsala kapitolu *Historie novočeské ediční praxe*. Již pro tzv. modrý *Slovník českých spisovatelů* (red. R. Havel a J. Opelík, 1964) napsala řadu hesel a v sedmdesátých a osmdesátých letech svůj hlavní úvazek, tj. autorský podíl na *Lexikonu české literatury I–IV* (red. V. Forst, J. Opelík a L. Merhaut, 1985, 1993, 2000, 2008), realizovala desítkami hesel převážně o autorech literatury pro děti a mládež, dramaticích, ale i humoristech a dokonce národních buditelích v širokém záběru od zhruba poloviny 19. století hluboko do století dvacátého. Projevovala přitom až detektivní schopnosti, zvědavost motivovanou životopisným i místopisným detailem i kuriozitou, které však dokázala bezpečně krotit ohledem na životopisnou i výkladovou relevanci a proporcionální hodnocení jako hlavních zásad lexikografické práce. Pro druhý díl *Lexikonu* sestavila i rejstřík, což byly i pro zkušenou rejstříkářku vskutku galeje (srov. rozhovor s T. Pokornou a M. Špiritem v *Revolver revui* č. 46, 2001, květen, s. 255–264).

Stanislava Mazáčová tedy badatelské úsilí věnovala převážně službě pracím, které koncipovali její vědečtí kolegové. Podle akademických tabulek byla tzv. odbornou pracovnící, nebyla členkou tzv. státostrany, a proto na ni nedolehla ani čistka, kterou v ÚČL provedl V. Brett. Jak poznamenala v zmíněné vzpomínce na „svého profesora“: „Všechny vědecké projekty byly zrušeny a mohli jsme pracovat jenom na odborných úkolech“ (s. 182). Charakteristické pro povahu osobností jejího druhu je sebeironické líčení rozhovoru s F. Vodičkou (tamtéž, s. 181), po němž nadobro opustila tzv. vědeckou přípravu a z dykovského tématu její kandidátské práce lze zaznamenat pouze echo v medailonu k vydání *Krysaře* (Čs. spisovatel 1972, knižnice Slunovrat), který je uzavřen interpretací Jörgenova jednání s poukazem na monumentalitu malých cílů. K rozhodnutí nepokračovat ji přiměla Vodičkova lakonická reakce na její váhání. Doporučil jí pokračovat, má-li ovšem „odborné veřejnosti co říci“ (tamtéž). Akademická obec ovšem zvykově třídí své členy na ty, kteří úkoly plní, a ty, kteří je rozvrhují, na vědce a odborníky. Na většině dlouhodobých úkolů (dnešním jazykem „projektů“), které akademické instituce v humanitních oborech vykonávají, se však jejich odborní pracovníci podíleli a stále podílejí do té míry, že si jejich realizaci bez jejich erudice, poctivosti a osobní angažovanosti vůbec nelze představit. Výčet prací, na jejichž kvalitě měla S. Mazáčová (do poloviny šedesátých let publikovala pod dívčím jménem Jarošová) svůj podíl, svědčí o mohutnosti prověřené časem – vesměs jde o soubory pramenů a příručky, o něž se literárněvědná bohemistika (a nejen ona) může spolehlivě opřít. Svědčí také o smyslu dlouhé neokázalé cesty „malých úkolů“ spjatých s nekonečnou dřinou, kterou však nutno vykonat svědomitě a bez dlouhých řečí.

Padesátá léta s heslem „Mládí vpřed!“ rozhodně nebyla šťastným obdobím našeho

státu, v životopisech vzdělavců, kteří tou dobou započali svá studia a posléze nacházeli svá první témata, problémy a otázky, však přesto lze zpravidla zaznamenat moment, který rozhodl o jejich životní orientaci, o setkání s jejich oborem, s jeho věcí, kterou přijali za svou a celý život při ní setrvali. Jakkoli se jejich životaběhy vyznačují provizoriem různého druhu příznačným pro druhou polovinu 20. století obecně, v jejich aktivitě nenacházíme – s ohledem na věc jako takovou – nic libovolného, nahodilého, provizorního, přestože se to tak mohlo jim samým jevit. Pro studenty češtiny na pražské pedagogické fakultě bylo tímto momentem setkání s vědeckou osobností F. Vodičky – nejen jako s modelem původní tvůrčí badatelské, interpretační, koncepční, slovem myšlenkové iniciativy, nýbrž i věcné odpovědnosti a schopnosti bezpečně rozlišovat podstatné od irelevantního, zbytečného. Věděli náhle, co chtějí, a rozhodli se pro obtížně schůdnou stezku, jejíž úspěšnost sami často nebyli s to obhlédnout. Měli společnou touhu: Něco se dozvědět, něco pochopit a promítnout tyto soukromé zisky do podniků obracejících se k veřejnosti, jejíž zájem byl průmětem jejich zájmu osobního, tj. dostat svému úkolu co možná nejlépe a dát mu vše, co vyžaduje – taková byla jejich ctižádost, která se samozřejmě někdy stýkala, někdy zápasila se ctižádostí běžného druhu. Rozhodnutí, jaká se činila v takových momentech, se neopouštěla, jako se neopouští povolání (na rozdíl od místa, zaměstnání, džobu). Nad horlivostí začátečníků, kteří mají dnes většinou jedinou ctižádost, tj. vidět své jméno co nejdříve na nějakých dveřích a titulních listech, by se mohli tito lidé jen pousmát – jejich cesta by se dala popsat jako trápení s chybou, omylem, nedostatkem. S. Mazáčová našla svůj přístup k historii jako k peripetii detailu, na jehož funkčním uspořádání žánry hesla, vysvětlivky, komentáře, jakož i práce ediční a rejstříkové stojí. Držela se jich, neboť dobře rozuměla jejich povaze a přesahu.

Při vzpomínce na ni nelze pominout její vypravěčský dar – pozoruhodné ovšem je, že sebe ze svých historek a historií vynechávala a pokud ne, formulovala takovou zmínku sebeironicky. Měla osvobodivý smysl pro humor, pro ten druh humoru, jaký je zpravidla utvářen velkorysým životním nadhledem. V důchodu spolupracovala dlouhodobě s několika periodiky (*Revolver revue*, *Svět a divadlo*, *Divadelní revue*, *Divadelní noviny*) na jazykové úpravě a redakci a dál sestavovala rejstříky např. pro nakladatelství Torst. Pomáhala tak zase poctivě věcem, které tvořily osu její celoživotní aktivity a i díky ní netrpěly tyto publikace popřevratovým chaosem.

Stanislava Mazáčová patřila k silné generaci, jež svou mravenčí práci zpevňovala a rozšiřovala půdu, na níž pak vážná teorie a historiografie, slovem věda, jak jí rozumí akademické instituce, tančila a tančí svůj elegantní valčík. Sluší se jí za to poděkovat.